

Приходько Т.М.

*Національна академія внутрішніх справ,
директор Вишгородського центру первинної професійної підготовки
«Академія поліції», кандидат юридичних наук, доцент*

ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ НА ЗМІНУ ВІКУ, З ЯКОГО МОЖЕ НАСТАВАТИ КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Останнім часом, на підставі аналізу наукової літератури як юридичного, так і медико-психологічного спрямування з проблеми визначення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, з врахуванням положень кримінального законодавства, кримінологічних і соціологічних досліджень, дедалі частіше звучать пропозиції про необхідність зміни нижніх вікових меж кримінальної відповідальності (Павлов В.Г. Субъект преступления и уголовная ответственность. СПб.: Лань, 2000. С. 99. 192 с.).

Пропозиції щодо зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, розділяються на кілька груп: а) найнижчим віком вказується 11 років (за вчинення умисних вбивств, крадіжок, розбоїв, грабежів) (Байбарин А.А. Уголовно-правовая дифференциация возраста: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Краснодар, 2009. С. 18-19. 27 с.), що, за переконаннями Н.М. Мирошниченко, є недостатньо гуманним, а також не відповідає вимогам міжнародного законодавства (Мирошниченко Н.М. Вікова осудність неповнолітніх у кримінально-правовій доктрині України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2013. С. 82. 203 с.); б) зниження мінімальних меж кримінальної відповідальності до 12 років; в) з 12 років за особливо тяжкі злочини, а з 13 років – за тяжкі (Павлов В.Г. Субъект преступления и уголовная ответственность. СПб.: Лань, 2000. С. 35. 192 с.; Сараев Н.В. Общественно опасные деяния лиц, не достигших возраста уголовной ответственности, как криминологическая категория: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов-на-Дону, 2007. С. 22. 27 с.); г) загальний вік повинен становити 15 років, а знижений – 13 років (Плашовецький О.А. Кримінально-правова дефініція віку: дис. ... канд. юрид. осіб. Львів, 2017. С. 69-73. 200 с.); д) зниження загального

віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, з 16 років до 14 років (Бурдін В.М. Осудність і вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність: співвідношення понять. Вісн. Львів. ун-ту. Серія юридична. 2007. Вип. 45. С. 143-152; е) з 15 років – обмежений вік, з 17 років – повний, а з 18 років – особливий вік для спеціальних суб'єктів (Примаченок А.А. Проблемы борьбы с преступностью несовершеннолетних. Минск, 1980. С. 35. 159 с.); є) доцільно нижній віковий ценз суб'єкта злочину встановлювати з 16 років (Соловій Я. Щодо визначення меж кримінальної відповідальності. Право України. 1995. № 12. С. 52-57).

Але пропозиції про зниження чи навіть і підвищення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, зазнають ґрунтовної критики. Так, І.Я. Козаченко зазначає, що зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, призведе до зайвої криміналізації суспільства. На думку О.А. Мясникова, не варто розповсюджувати кримінальну репресію на малолітніх правопорушників, хоча це не означає, що держава і суспільство повинні лише спостерігати за протиправною поведінкою таких осіб і не застосовувати відносно них заходів виховного і попереджувального впливу (Мясников О.А. Смягчающие и отягчающие наказание обстоятельства в теории, законодательной и судебной практике. Москва: Юрлитинформ, 2002. С. 51. 182 с.). Р.А. Леонов висловлює думку, що не варто знижувати вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність задля більш гуманного ставлення до делінквентних дітей та узгодженості кримінально-правових приписів з нормами іншої галузевої приналежності (Леонов Р.А. Общественно опасные деяния (проступки), совершаемые лицами, не достигшими возраста уголовной ответственности (уголовно-правовой и криминологический аспекты): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2012. С. 13. 29 с.). О.А. Плашовецький зазначає, що підвищення мінімального віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, може призвести до збільшення кількості злочинів, що вчиняють неповнолітні, а також до залишення їх безкарними (Плашовецький О.А. Кримінально-правова дефініція віку: дис. ... канд. юрид. осіб. Львів, 2017. С. 69. 200 с.).

Ряд вчених вважають обґрунтованими існуючі у кримінальному законодавстві мінімальні вікові межі, оскільки законодавець урахував

соціальні, психологічні, вікові особливості осіб даної вікової групи.

На думку Н.А. Орловської, визначення нижньої вікової межі настання кримінальної відповідальності не може ґрунтуватися лише на двох критеріях – власне вік (як хронологічний проміжок часу від моменту народження до настання певної події) та вимоги щодо відповідності розвитку особи певним соціально-психологічним характеристикам, притаманним конкретному історичному періоду (Орловська Н. Актуальні проблеми кримінально-правової диференціації віку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. 2014. № 9-1. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc9/54.pdf>). Отже, особливе значення має суспільна небезпека злочину та їх рівень серед осіб, які не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність.

В положеннях чинного КК не вказано на особливості кримінальної відповідальності осіб у віці від 18 до 21 року, натомість у зарубіжному законодавстві особливості кримінальної відповідальності вищезазначених осіб передбачені. Так, в кримінальному законодавстві Нідерландів, Іспанії та Німеччини є положення, відповідно до яких суддя може застосувати до осіб у віці 18-21 років норми, що стосуються кримінальної відповідальності неповнолітніх (Плашовецький О.А. Кримінально-правова дефініція віку: дис. ... канд. юрид. осіб. Львів, 2017. С. 72. 200 с.). Тому слід погодитися з В.М. Бурдіним, який вважає за доцільне запозичення такого ж положення і до КК, що сприятиме міжнародній інтеграції України та приведення у відповідність національного законодавства до міжнародних стандартів, які повністю відповідатимуть Пекінським правилам. При цьому, пільговий режим кримінальної відповідальності 18-21-річних осіб має застосовуватися лише у випадках, коли будуть встановлені виключні обставини (відсталість у психофізичному розвитку, збіг тяжких сімейних чи особистих обставин, що перешкодили нормальній соціалізації особи) (Бурдін В.М. Осудність і вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність: співвідношення понять. Вісн. Львів. ун-ту. Серія юридична. 2007. Вип. 45. С. 51. С. 143-152).